

kada vidite da to živi i djeluje kod Vašega nadarenog djeteta onda znate da ste kao roditelj dali sve najbolje od sebe.

Da priču o nadarenom dječaku Davorinu privedemo očekivanom ishodu, možemo reći da je nedavno postao najmlađi hrvatski igrač koji je osvojio međunarodni rating. **Upornim radom uspio je ući među malobrojne dječake iz čitavog svijeta, koji se mogu pohvaliti tim statusom.**

Kome pripada ovaj, najljepši osmijeh Europe?

Naslavna prestižnog FIDE-ina izdanja Službenog biltena mladih šahovskih nada Staroga kontinenta predstavlja nam vedre, ljepše i, nadasve, darovite dječake iz Hrvatske. U srpnju 1998. godine u austrijskom gradiću Murecku održano je Europsko šahovsko prvenstvo za kadete i kadetkinje. Među 2000 mladih šahista našli su dječaci osvojili dobre plasmane u ovoj plemenitoj igri i svakako su osvojili sam Vrh svojom vedrinom, optimizmom, otvorenosti, znanjem, informiranosti ... jednom rječju **personalityjem**.

Naslavnica FIDE-inog Službenog biltena

Kako ih predstaviti?

Davor Rameša, Riječanin, viceprvak Hrvatske za kadete do 11 godina (prvi slijeva), Davorin Kuljašević, Zagrepcanin, prvak Hrvatske za kadete do 11 god. (stoji) i Darko Dorić, Riječanin, drugi s Prvenstva Hrvatske za kadete do 13 godina (sjedi desno). Već kao mali ovi su dječaci zavoljeli šah. Bilo im je četiri ili pet godina kada su ih očarale crne i bijele figure u svom ritimiziranom hodu po ploči. Bili su to maleni dječaci koje je bilo vrlo zgodno i neobično vidjeti za šahovskom pločom. Razlikovali su se od vršnjaka koji su se bavili nekim drugim, "dječjim", stvarima. Oni su umovali nad mogućnostima koje su ležale pred njima, trebali su samo pronaći put. U početku put je bio jedan, a kasnije su ih otkrivali sve više i više. Trudili su se da budu svoji, originalniji i mudriji od drugih. Željeli su pobijediti. Danas žele pobijediti drukčije.

Ova igra je plemenita misaona disciplina. U njoj treba naći ljepotu i u njoj ovi dječaci uspijevaju uživati. Nitko ih ne treba opominjati da je vrijeme vježbi ili trainingu, jer je visoko razvijena svijest o potrebi stalnog održavanja ritma kod ovih dječaka postala potrebom. Svaki od njih postavio si je visoke ciljeve koje želi dostići, kako u šahu, tako i u životu. Hoće li sve teći po planu, naravno, ovi dječaci sada ne mogu reći, no sigurno je jedno, što god radili i čime se bavili činit će to temeljito, sustavno, predano i drukčije od drugih. Jer, oni su drukčiji, oni su daroviti. Dajmo im svoju potporu u tome.

Katica Kuljašević

Važnost igre

Dječja igra je mnogo više od zabave, ona je vitalni dio dječjeg intelektualnog, socijalnog i emocionalnog razvoja.

Igra je način da se razumije svijet

Prvo, simbolička igra je intelektualna vježba. Malo djeteta koje zamišlja da je u praznoj šalici voda poduzima dramatičan prvi korak u svijet simboličnog mišljenja. Stručnjak za rani razvoj J.P. Isenberg s George Mason Sveučilišta u Virginiji kaže: "Zamišljanje je kreativno mišljenje upotrebom i rekombiniranjem simbola. To je težak posao, ali djeci zabavan zbog toga što su za njega samomotivirani. Nitko ih ne može prisiliti da se igraju, poriv dolazi iznutra".

DV ORSULA, Šibenik

Djeca je simbolična igra način asimiliranja znanja o njima samima i o svijetu, način na koji prave smisao vanjske realnosti njenim ponovnim stvaranjem u igri. "Začudujujuće je kojom brzinom svakodnevnih događaja postaju dijelom igre mog djeteta", kaže majka 21-mjesečne djevojčice te dodaje: "Jednog dana gledala me kako tučem jaja i sljedećeg dana je zamišljala da miksa jaja za svoju lutku".

Prema zaključku dr. M. Segal, razvojnoj psihologici s Nova Sveučilišta na Floridi, imaginativna igra pomaže djetetu napraviti prijelaz iz senzorno-motornog stupnja inteligencije - udaranja, bacanja, guranja, trganja i istraživanja - do apstraktnijeg mišljenja uočeno kod starije djece i odraslih. Dječje akcije "kao da" više su kao misli, kaže ista autorica. "One su reverzibilne, fleksibilne i sposobne ići u jednom pravcu ili drugom."

Kao i mnogi drugi stručnjaci, dr. Segal vjeruje da djeca rane dobi koja pokazuju razvijenu sposobnost zamišljanja mogu razviti kreativno, fleksibilno mišljenje koje će im dobro poslužiti u školi te kasnijem životu.

Igra je način da se osjeti moćnim

Drugo, simbolična igra je emocionalno zadovoljenje. U svijetu u kojem dominiraju odrasli, djeca imaju malo moći pa im zamišljanje dopušta iskušavanje uloga odraslih i pretpostake fantastične moći.

DV BOL, Brač

“Igra omogućuje djeci kreiranje situacija u kojima se mogu osjećati uspješnima i kompetentnima umjesto frustriranim i neprihvaćenima”, kaže dr. Segal. Djeca često preuzimaju uloge ljudi koji su moćni u njihovim životima. Na primjer, kad je šestogodišnja Karla krenula u prvi razred njena omiljena igra poslije nastave bila je “škola”. Ona i njeni prijatelji stalno su korili neposlušne učenike i slali ih van iz razreda. Iako Karlina učiteljica nije bila tako stroga, njenu moć da drži disciplinu djeca su shvaćala kao njenu najdominijeviju osobinu. Zamišljanje omogućuje djeci i izražavanje straha, ljutnje i drugih snažnih emocija u sigurnim situacijama, omogućuje im da se nose s ovim osjećajima.

Igra je način da se razumiju drugi

Te reče, igra pomaže djetetu istraživati socijalne vještine i učiti ih kako napredovati u odnosima s drugima. Kad djeca zamišljaju da su mame, tate ili policajci, uživljavaju se u emocije i probleme ljudi koje odražavaju u igri. Tako se stvara osnova empatije i razumijevanje drugih.

Kad djeca dosegnu tri godine života (ovisno o individualnom razvoju, neka djeca i ranije) prelaze s pretežno solitarne simbolične igre na igru s drugim djecom. Ovaj kvalitativan skok u razvoju omogućuje uspon k mnogim novim izazovima kao što su: komuniciranje o svojoj ideji s vršnjakom, traženje drugog djeteta za suradnju, dogovaranje o ulogama i simbolima i upravljanje konfliktom.

Međutim, može proći i čitava godina prije no što dijete postane vrlo uspješno u igri uloga s drugim djecom. S četiri godine djeca razumiju riječ “kao da”, zamišljanje, i mogu bolje komunicirati s drugim djecom. Prema stajalištu dr. L. McCune, profesoru pedagogije i psihologije na Rutgers Sveučilištu, igre uloga dostižu svoju kompleksnost između treće i pete godine. Najprije djeca mogu preuzeti istu ulogu - dvoje djece mogu biti majke, dva liječnika ili dva kuhara. Kasnije mogu privisiti povezane ali nekoordinirane uloge - npr. majka i otac koji su uključeni u obavljanje različitih zadataka. Oko pete godine djeca mogu

održavati koordinirane uloge u kojima je aktivnost jednog suigrača izravno pristala te korespondira s aktivnošću drugog suigrača - primjerice liječnik i pacijent.

Prema dr. J. Singer, profesoru psihologije na Yale Sveučilištu, djeca su sretnija kad imaju odvijanje zamišljenog, igrovnog konteksta. Radije dijele, govore i dobivaju pozitivna “pojačanja” od suigrača u igri, nego se igraju sami. Kad se pojavi sukob, obično ga zamijene zamišljenim modom koji im tako dopušta razrješenje problema na imaginativnom planu.

Uloga odrasle osobe u igri

Mnogi stručnjaci se slažu u pogledu vrijednosti simbolične igre za dječji socijalni, intelektualni i emocionalni razvoj. Postoje neka neslaganja oko toga koliki opseg izravnog uključivanja roditelja ili odgajatelja treba biti u simboličnoj igri djece. Neki stručnjaci, kao dr. Segal, smatraju da bi roditelj trebalo poticati da preuzmu aktivan dio u simboličnoj igri sugerirajući ideje i igre uloga tako dugo dok su i roditelj i dijete zadovoljni i žele nastaviti igru. “Sudjelovanje roditelja podiže dječju simboličnu igru iznad elementarne i sporadične razine”, tvrdi ona. Većina odraslih koje je ona proučavala bili su vrlo uključeni u imaginativnu igru svojih dvo- i trogodišnjaka, što ona pripisuje dječjoj višoj razini igre.

Neki, kao dr. Singer, vjeruju da roditelji obavezno trebaju opskrbiti inicijalnu iskru za imaginativnu igru i pomoći djeci održavati je. “Bez podrške odraslog igra presušuje, iscrpljuje se” kaže ona. Ona smatra da je uloga odraslog inicirati igru sugeriranjem teme, modelirati simboličnu igru (pričanje priče upotrebom dječjih igračka, građenje malog grada kockama) ili igrati se podređene uloge u dječjoj igrovnog sceni. Međutim, dr. Singer vjeruje da se roditelji poslije, kad igra započne, trebaju nježno maknuti iz aktivnosti i dopustiti da dijete samo nastavi igru kako ono želi.

Drugo stajalište podržava dr. G. Fein, profesorica pedagogije na Maryland Sveučilištu tvrdeći da će se simbolična igra pojaviti bez obzira hoće li roditelj u njoj sudjelovati ili neće. “Nisam vidjela nikakve ozbiljne podatke koji sugeriraju da će djeca više igrati simbolične igre ako su u njih uključeni roditelji”, kaže ona. “Čak postoji mogućnost da roditeljsko uključivanje u igru ima negativan utjecaj, naročito ako roditelj promatra igru i podvrgne dijete onom značenju koje on sam pridaje igri. Roditelji nekad daju slatkastu notu dječjoj igri, a djeca, suprotno, mogu imati potrebu da u igri ponovo reagiraju negativne emocije.”

Poticanje “kao da” igre

Možda je najbolje da roditelji slijede svoje osobne stavove u tome koliko veliku ulogu žele imati u dječjoj simboličnoj igri. “Neki roditelji vole zamišljanje, dok se drugi u tome osjećaju nelagodno”, kaže dr. Segal. “Ne mislim da se roditelji trebaju primoravati na sudjelovanje u igri, ukoliko u tome ne uživaju, ali postoje načini na koje mogu ohrabrivati zamišljanje bez opsežnog igranja uloge u igri. Bez dubokog uključivanja u dječju simboličnu igru, roditelji i odgajatelji mogu pribaviti zanimljive materijale, aranžirati sigurnu i poticajnu okolinu, biti publika koja cijeni igru ili poznaje dječju maštu i npr. kušati zamišljeni kolač koji je dijete napravilo, popiti čaj ili uzeti lijek u zamišljenoj situaciji igre.”

Odrasli ohrabruju “kao da” igru jednostavnim razgovorom s djetetom i omogućivanjem bogatih doživljaja realnih iskustava djece, npr. zajedničkim sudjelovanjem djece i odraslih u svakodnevnim aktivnostima, posjetima, na izletu i sl.

“Važno je dati djetetu do znanja da prihvaćate i cijenite njegovu imaginativnu igru, čak i onda kad ne prihvaćate sudjelovanje u njoj”, dodaje dr. McCune.

S druge strane, roditelji koji uživaju u sudjelovanju u dječjoj simboličnoj igri ne smiju je prekidati. “Dopustite djetetu da vas potpuno vodi u igri”, kaže dr. McCune.

KAD IGRA POČINJE?

9-12 mjeseci

Izrazito nesimbolične akcije

Iako se bebe uče igrati svojim vlastitim tempom, one prolaze iste razvojne sekvence. Dijete pokazuje prepoznavanje predmeta oponašanjem njihove upotrebe realističnim gestama

Dijete uzima česalj, dodiruje njime kosu, ostavlja ga. Uzima šalicu, prinosi je i dodiruje ustima, a onda je odlaže sa strane.

10-14 mjeseci

Početak samozamisljanja

Dijete razumije razliku između zamišljene (kao da) akcije i iste radnje upotrijebljene s realnom svrhom. Kad zamišlja (igra se kao da) uživljeno je u igru, ali i svjesno publike. Upotrebljava pretjerane geste i zvukove, ali reprezentira samo svoje svakodnevne uobičajene aktivnosti

Zamišlja kao da pije iz igračke-bočice. Jede, micanjem usana kao da uživa u okusu s praznom žlicom. Sa zatvorenim očima i stidljivim osmjehom zamišlja da spava

14-19 mjeseci

Zamišljanje izvan sebe

Dijete pokazuje zamišljene akcije naučene promatranjem drugih te počinje uključivati druge u svoje simboličke aktivnosti.

Hrani majku ili lutku Uređuje izgled majke ili lutke Zamišlja da čita knjigu Njiše igračku-psa gore-dolje i prizvodi glasove kao da laje

15-23 mjeseca

Kombiniranje zamišljenih akcija

Nekoliko zamišljenih akcija pojavljuju se u sekvencama. Ponekad se ista akcija ponavlja s različitim zamišljenim sudionicima. Ponekad nekoliko akcija formiraju sekvencu, premda ne nužno, logičnim slijedom.

Češlja majčinu, a onda svoj kosu. Zamišlja da pije iz boce, onda hrani lutku iz boce. Drži slušalicu na uhu, a onda okreće brojeve telefona. Ljubi lutku, stavlja je u krevet, a onda je hrani.

18-26 mjeseci

Planiranje simboličnih akcija

Dijete zna planirati zamišljene akcije prije nego ih izvodi. Ovo može značiti da dijete shvaća kako jedan objekt može stajati umjesto drugog, ili spominjanje zamišljene akcije ili sudionika prije izvođenja tražeći predmet potreban za zamišljanje (zamjenu) ili pokazivanje priprema prije simboličke radnje.

Najava: Podiže odvijač, govori “Četkica” i glumi pranja zubi. Stavlja hranu-igračke u posudu i miješa. Tada kaže “Juha.” Prije no što hrani majku, čeka, a onda kaže “Još?”
Traženje: Pronalazi igračku-glačalo, postavlja je prema dolje, traži odjeću, prevrćući sa strane nekoliko predmeta i glača rublje kad ga nađe.
Priprema: Podiže lutku i česalj, onda pauzira da lutki skine šešir prije češljanja. Postavlja šalicu i žlicu pred lutku, a onda je hrani.

DJEČJE ISKRICE

ŠTO BI BILO KAD BI ČOVJEK BIO PTICA?

Dobio bi krila, ne bi imao leđa. *Livija, 6 g.*

Dobio bi kljun. *Lucija, 5 g.*

Dobio bi perje, ne bi imao ruke. *Bojan, 5 g.*

Dobio bi rep, imao bi male noge. *Jelena, 6 g.*

Dobio bi neobične oči. *Ivan, 6 g.*

Imao bi dugačak vrat. *David, 6 g.*

Bio bi smeđi ili crni. *Monika, 6 g.*

Ne bi imao nos. *Iva, 5 g.*

Imao bi tanke noge. *Maria, 6 g.*

Ne bi imao kosu ni uši. *Irena, 6,5 g.*

Ne bi mogao govoriti. *Jelena, 6 g.*

DV ORŠULA, Šibenik

ŠTO BI BILO KAD BI SE DRVEĆE IGRALO SKRIVAČA?

Ne bi moglo hodati, imalo bi uši da čuje. *Mara, 6 g.*

Skrivalo bi se, imalo bi oči i imalo bi noge, govorilo bi.

Jelena, 6 g.

Ne bi imalo ruke da se hvata. *Monika, 6 g.*

Žmirilo bi. *Iva, 5,5 g.*

Ne bi moglo brojati dok se drugi skrivaju. *Lucija, 5,5 g.*

Moralo bi imati usta, gazilo bi ljude. *Monika, 6 g.*

Imalo bi nos da može dišati, plašilo bi ljude jer hoda.

Livija, 6 g.

Ne bi se moglo skrivati jer ima puno lišća. *Karlo, 5,5 g.*

Ptice bi bježale od drveća zbog njegova hodanja.

Lucija, 5,5 g.

Ne bi vidjelo ljude, pa ih može zgaziti. *Ivan, 6 g.*

Ne bi moglo gledati jer ima puno lišća. *Monika, 6 g.*

Ne bi moglo obdaci odjeću-lišće jer bi ga se moglo vidjeti.

Lucija, 5,5 g.

odgajateljice Mirjana Cirkon i Martina Stilinović
i djeca starije grupe DV Savica iz Zagreba

PRVA OBAVIJEST O ODRŽAVANJU
ZNANSTVENOGA KOLOKVIJA S
MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM
18. i 19. STUDENOGA 1999. GODINE

Visoka učiteljska škola u Osijeku,
Studij predškolskog odgoja,
organizira dvodnevni znanstveni
kolokvij s međunarodnim
sudjelovanjem

Interakcija odrasli - dijete i autonomija djeteta

Kolokvij se organizira u svrhu prezentiranja rezultata u istraživanju *Razvojni učinci interakcije na djetetovu autonomiju i interdisciplinarne razmjene sličnih istraživanja*. Nove spoznaje o socijalno-kulturnom kontekstu kao bitnom čimbeniku razvoja djeteta uopće i posebice djetetove autonomije uporište su za tvorbu cjelovitije teorije odgoja i obrazovanja.

Pozivamo vas na sudjelovanje u radu kolokvija.
Svoju prijavu s naslovljenom temom pošaljite na adresu:

Sveučilište J.J.Strossmayera
Visoka učiteljska škola
Studij predškolskoga odgoja
L. Jägera 9, 31000 Osijek
tel: 031 211 400, fax: 031 212 514

do 15. srpnja 1999. godine. Pisane radove do 8 kartica teksta sa sažetkom na hrvatskom i engleskom jeziku (i na disketi) dostavite do 15. srpnja 1999. Sažeci radova bit će tiskani u zborniku.

Više informacija o kolokviju možete dobiti na navedenom broju telefona. Srdačno vas pozdravljamo i očekujemo vašu prijavu.

za organizacijski odbor Kolokvija
Nada Babić, prof. dr. sc.